

WELWITSCHIA

GLASILO DRUŠTVA PRIJATELJEV KAKTUSOV SLOVENIJE

4 (2): 21-40 (2001)

Deviška lobivija (*Echinopsis marsoneri* WERDERM.)

Lanzerote - tako blizu pekla

Povest o dobrem pejotlu, 5. del

WELWITSCHIA

Glavni in odgovorni urednik / Editor-in-Chief:

Uredniški odbor / Editorial Board:

Glasilo društva prijateljev kaktusov Slovenije
Journal of the Friends of Cacti Society of Slovenia
ISSN 1408-5984

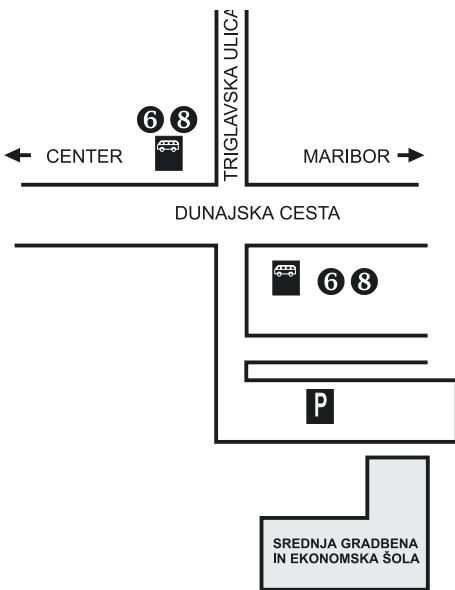
Iztok Mulej <iztok.mulej@guest.arnes.si>
Darko Dolenc <darko.dolenc@guest.arnes.si>
dr. Marjan Donko <marjan.donko@guest.arnes.si>
Zvone Rovšek <zvone.rovsek@kolinska.si>
Jure Slatner <jure.slatner@guest.arnes.si>
dr. Matija Strlič <matija.strlic@uni-lj.si>

WELWITSCHIA je naslednik glasila Kaktusi in druge sočnice, ki je izhajalo od januarja 1972 do decembra 1997. Izdaja ga društvo prijateljev kaktusov Slovenije. Prispevki v glasilu niso honorirani. Avtorske pravice zadržijo avtorji, ki dajo dovoljenja za reproducijo, delno ali v celoti. Izražena mnenja in stališča so mnenja avtorjev prispevkov in ne odražajo nujno tudi mnenja uredniškega odbora. Slikovnega gradiva ne vračamo. Glasilo izhaja štirikrat letno, praviloma v marcu, juniju, septembru in decembru. Glasilo je brezplačno in ga dobivajo vsi člani društva prijateljev kaktusov Slovenije.

WELWITSCHIA is the official journal of the Friends of Cacti Society of Slovenia and was published from January 1972 till December 1997 as 'Kakteje in druge sočnice'. Four issues are published per annum, in March, June, September and December. Authors of individual contributions are copyright owners and a permission must be obtained from them prior to reproduction in any form, either in part or as a whole. The journal welcomes contributions dealing with all aspects of botany or horticulture of cacti and other succulents, exotic and alpine plants. Please direct all inquiries regarding manuscript submission, society membership or advertising to the editor-in-chief, DPKS, Na trati 2, 4248 Lesce, Slovenia.

NAVODILA ZA AVTORJE: V glasilu objavljamo predvsem prispevke, ki se tičejo botanike ali hortikulture kaktusov in drugih sočnic, eksotičnih ter alpskih rastlin. Strokovni teksti naj imajo povzetek (100-200 besed) in naj sledijo uveljavljeni oblici, kar velja tudi za literaturne navedbe. Rokopise pošljite na naslov uredništva: DPKS, Na trati 2, 4248 Lesce ali v elektronski obliki na enega od gornjih naslovov. Strokovne tekste pregledata vsaj dva člana uredništva ali zunanjji sodelavec. Poleg strokovnih so dobradošli tudi vsi prispevki, ki se tičejo vprašanj društva in članstva ter odmevi, razmišljanja in izkušnje gojiteljev po Sloveniji.

SESTANKI DRUŠTVA so drugi petek v mesecu, razen julija in avgusta, v Ljubljani, v pritlični predavalnici srednje gradbene in ekonomski šole, Dunajska cesta 102, vsakokrat ob peti uri popoldne. Na sestanke ste vabljeni vsi, člani in nečlani. Slednji lahko izrazijo željo po včlanitvi tudi pisno na naslov uredništva revije ali elektronski naslov.

E-pošta/E-mail: dpks@dpks-drustvo.si
Internet/URL: http://www.dpks-drustvo.si/
Naslov/Address: DPKS
Na trati 2
4248 LESCE
SLOVENIA
Telefon/Telephone: +386 (04) 5302 320
Faks/Fax: +386 (04) 5302 321

NASLOVNICA:

Na fotografiji je zbirka kaktusov iz skupine himenolobovij, ki so doma v višinskih andskih predelih severne Argentine. Te rastline danes poznamo pod skupnim imenom *Echinopsis marsoneri*. Značilnost vrste je obroč ali himen v žrelu cveta.

(Foto: I. Mulej)

FRONT COVER:

A collection of flowering hymenolobivas from high altitudes of Northern Argentina is on the cover photo. The species were all reclassified as *Echinopsis marsoneri*. The ring or hymen formed from petals and staminodes is characteristic of this species.

(Photo: I. Mulej)

Uvodnik

Nova številka je pred vami. Povečan je barvni obseg, tako da je zdaj že šestnajst barvnih strani od štiriindvajsetih. Upam, da se nad povečanim obsegom barvnih strani ne boste pritoževali.

Od zadnje številke se je zgodilo marsikaj. Preživeli smo obisk kaktusarjev iz Leibziga (Nemčija). Ogledali so si dve naši zbirk in razstavo v Arboretumu Volčji Potok. Z obiskom so bili zelo zadovoljni.

Konec aprila sem gostil tudi glavnega urednika mesečnika nemškega društva ljubiteljev kaktusov K.U.A.S. Gerharda Lauchsa in njegovega prijatelja Wernerja Niemeierja (predsednik nürnbergške sekcije nemškega društva) z ženama. Poleg ogleda nekaj zbirk so seveda Slovenijo prekrižarili po dolgem in počez in bili sploh zelo zadovoljni.

V maju smo organizirali izlet v Italijo, ki smo ga kombinirali z rednim srečanjem z italijanskim društvom. Tokrat smo si ogledali zbirko in vrtnarijo Il Sole Carla Zanovella pri Vicenzi in vrtnarijo Panarotto blizu Verone. Imeli smo kaj videti in kupiti.

V juniju smo organizirali društveni piknik, tokrat drugič v Krpinu pri Begunjah. Piknik je zelo lepo uspel, samo malo večje udeležbe bi si že zeleli v prihodnje. Druženje, sproščeni pogovori, tudi o kaktusih, dobra hrana in piča. Fotografije z izleta in piknika si lahko ogledate na društvenih straneh na internetu.

Kako v prihodnje? Vročega stola glavnega urednika noče prevzeti nihče, tako da za zdaj še vedno ostajam na tem mestu. Zamuda ostaja še vedno. Poskusili jo bomo nadoknaditi, saj je zdaj že pripravljen material za naslednjo dvojno številko, ki bo tematska. Posvečena bo uporabi kaktusov in sočnic v prehrani, izvedeli boste pa tudi to, kako se naredi tekila. Seveda se telenovela o pejotlu nadaljuje tudi v naslednji številki, po svoje pa ga tako lahko uvrščamo med prehrano.

V septembru bo predavanje o Tajsni, oktobra imamo gosta iz Avstrije, omenim naj še, da se je naš član Matija potepal po Južni Afriki, pa ga bomo verjetno tudi videli in slišali v jesenskih mesecih.

Iztok Mulej

VSEBINA (CONTENTS):

V SLIKI IN BESEDI

CACTI AND SUCCULENTS IN PORTRAIT

stran (page): 22

Boštjan Kalamar:

Povest o dobrem pejotlu - 5. del

The Good Old Peyote Story. Part 5.

stran (page): 24

Iztok Mulej:

Deviška lobivija (*Echinopsis marsoneri*
WERDERM.)

The Virgin Lobivia (*Echinopsis marsoneri*
WERDERM.)

stran (page): 26

Jure Slatner:

Lanzerote - tako blizu pekla

Lanzerote - So close to Hell

stran (page): 32

Zvone Rovšek:

Kaktus

The Cactus.

stran (page): 38

ALPSKI KOTIČEK

ALPINE CORNER

Marija Prelec:

Pasji zob

The Dog's-tooth Violet

stran (page): 39

Marija Prelec:

Počitek v gorah

At Rest in the Mountains

stran (page): 40

V SLIKI IN BESEDI

Discocactus alteolens LEM.

sin. *Echinocactus alteolens* (LEM.) K.SCHUM., *Cactus alteolens* (LEM.) KUNTZE

Brazilija (Rio Jequitinhonha - Minas Gerais)

D. alteolens je pri nas manj poznana vrsta, ki se ponaša - kot pove že ime - z močno dišečim cvetom. Posebnost so krepke bodice, ki varirajo po dolžini, še bolj pa po debelini, saj imajo nekatere forme celo do pet milimetrov debele bodice. Po Huntu je uvrščena v vrsto *Discocactus placentiformis* (LEM.) K. SCHUM. Cveti ponoči sočasno z ostalimi diskosi nekajkrat v sezoni. Cvet ni samoploden, ima pa zelo ozko grlo in se ga najlaže oplodi tako, da se cvet vzdolžno raztrga na tri dele in poišče pestič, ki je sicer skrit pod prašniki. Raste v toplih področjih, zato se ga prezimi nad 10 °C. Raste v kremenčevem pesku na gričevjih Mendenha/Couto de Magelha, Rio Jequitinhonha v brazilski državi Minas Gerais na višini 700 m.

Ne pozabimo, da so vse rastline iz rodu *Discocactus* po konvenciji CITES zaščitene.

Zvone Rovšek

Agave titanota GENTRY

Mehika (Sierra Mixteca)

Belozoba agava je ena najbolj intenzivno oboroženih agav z lepo oblikovanimi velikimi ploščatimi zobci, ki so med seboj povezani z belo črto na robu lista. Dobil sem jo po naključju v Trstu pri našem prijatelju Ganniju. Že pred dolgimi leti je seme prodajal Köhres, ampak začuda ni bilo kaljivo, tako da je bila podarjena agavica zelo lepo darilo. Raste v mehiški Sierra Mixteci, zraste pa tja do pol metra velikosti in cveti v srečevju na trimetrskem cvetnem steblu. Je zelo primerena za gojenje na prostem, saj prenese tudi nekaj stopinj mraza, le v hladnem jo zaščitimo pred dolgotrajno močjo, sicer se lahko na listih pojavijo črne pege, ki se počasi širijo. Primerna je tudi za začetnike, saj pri vzgoji ni posebnih težav. Posajena naj bo v bogato ilovnato zemljo, čez poletje pa naj bo obilno zalita. Prezimi brez težav na hladnem, lahko tudi v temi, le jeseni naj se pred skladitvenjem osuši.

Zvone Rovšek

Echinocereus triglochidiatus var. *inermis* (K.SCHUM.) G.D.ROWLEY

Sin.: *Echinocereus phoeniceus* var. *inermis* K.SCHUM., *Echinocereus coccineus* var. *inermis* (K.SCHUM.) PURPUS

ZDA (Arizona)

Nekoč na divjem zahodu. Po Arizoni se potikajo taki in drugačni revolveraši, med njimi pa Wislizenus išče kaktuse!

Med drugim je našel tudi nekaj echinocereusov s kratkimi trni, ki jih je imenoval *E. inermis*. Šele ko so cveteli pa so gojitelji spoznali, da se kratkotrnate oblike pojavljajo pri različnih vrstah. Lahko si predstavljamo zmešljavo, ki je nastala. Ena od oblik je pričujoči tritrnasti echinocereus. Običajno so cvetovi rdeči, redkeje svetlejših barv, kakršen ja cvet na sliki. Tudi starost ni kar tako, kaktus na sliki je imel kar nekaj desetletij, preden je prvič zacvetel!

Jure Slatner

Mammillaria baumii BOEDEKER

Sin. *Dolichothele baumii* (BOED.) WERDERM. & BUXB., *Ebnerella baumii* (BOED.) BUXB.

Mehika (St. Vicente - Tamaulipas)

Leta 1926 je to dolgobradavičasto mamilarijo opisal Bödeker in jo poimenoval po najditevju Hugu Baumu, višjem inšpektorju v botaničnem vrtu Rostock.

Telo rastline je svetlo zelene barve in se rada razrašča v kar precejšnje gruče. Bradavice so dolge do 1 cm in precej vitke. Stranske bodice so številne, lasaste, bele barve, osrednje so daljše in raho rumenkaste. Dišeči cvetovi so dolgi do 3 cm in so rumene barve, zunanjci cvetnih listov pa so zelenkasti.

Za vzgojo ni zahtevna. Raste v polsenci. Poleti jo redno zalivamo. Pozimi mora biti na hladnem popolnoma suha. Najlaže jo razmnožujemo s semenom, lahko pa tudi s stranskimi brsti.

Iztok Mulej

Gymnocactus horripilus (LEM.) BACKEB.

Sin. *Echinocactus horripilus* LEM., *Mammillaria horripila* LEM., *Thelocactus horripilus* (LEM.) KLAIDIWA & FITTKAU, *Neolloydia horripila* (LEM.) BRITTON & ROSE, *Turbinicarpus horripilus* (LEM.) V. JOHN & RÍHA, *Bravocactus horripilus* (LEM.) DOWELL

Mehika (Hidalgo)

G. horripilus je malo manj znan član široke skupine, v kateri še ni natančno definirana razmejitev med rodovi *Gymnocactus*, *Turbinicarpus* in *Thelocactus*. Po Huntu je definiran kot sinonim za *Turbinicarpus horripilus*, novejši viri pa vztrajajo na imenu *G. horripilus*. Ime izvira iz latinskega *hórridus* - strašen, *pilus* - dlaka. Je počasi rastuča vrsta z zelo občutljiviimi koreninami. Raste v apnenčastih tleh v Metztitlanu v mehiški provinci Hidalgo. Rastline, ki prezimijo pri temperaturi okoli ničle, spomladji bujno cvetijo. Zalivanje naj bo pičlo, pozimi pa jih pustimo popolnoma suhe.

Zvone Rovšek

Duvaliandra dioscorides (LAVRANOS) GILBERT

Sin. *Caralluma dioscorides* LAVRANOS

Jemen (Sokotra)

Ta edinstvena sočnica je endemit in je doma le na otoku Sokotra v Indijskem oceanu, ki pripada Jemnu, čeprav je bliže somalski obali. Najprej je bila uvrščena v rod *Caralluma*, leta 1980 jo je Gilbert uvrstil v monotipski rod *Duvaliandra*.

D. dioscorides je tako različna od ostalih stapelijevk, da je upravičeno v svojem rodu. Štiri-roba stebla z zabljenimi robovi se razraščajo po podlagi. Cvetovi so rdečerjavе barve, nedavno pa so odkrili še obliko z rumenorjavimi cvetovi. Cvet ima izrazit anulus, tako da spominja na cvetove duvalij, na kar nakazuje tudi rodovno ime rastline.

Rastlina je redka v zbirkah. Zahteva podobne pogoje kot ostale stapeljivke iz tega področja. Poleti jo moramo zadostno zalivati, pozimi pa potrebuje malo toplejše pogoje kot ostale sočnice.

Najlaže jih razmnožujemo s stebelnimi potaknjenci, lahko pa tudi s semenom, če jih dobimo.

Iztok Mulej

Povest o dobrem pejotlu 5. del

The Good Old Peyote Story. Part 5.

Boštjan Kalamar

Pejotl po zaužitju povzroči zelo zapleteno množico občutkov in doživetij, ki se pri vsakem posamezniku drugače izražajo, vendar lahko najdemo nekaj skupnih točk ter kakšno posebnost, ki jo pri drugih halucinogenih le redko opazimo.

Ključne besede:
pejotl, doživetja uživalcev, halucinacije, občutek dvojnega obstoja.

Doživetja uživalcev

V člankih sem dosedaj obdelal razne bolj ali manj dolgočasne obrede, ki se sučejo okoli pejotla. Prebrali smo, kako ga nabirajo, tekajo z njim nazaj domov in ga v silno zaplenem obrednu pojedo.

Z vso pravico bi se vsak vprašal, zakaj neki, in to celo v Ameriki, deželi hamburgerjev. Odgovor poznamo bolj ali manj vsi - pejotl namreč taaako "zadane". To vemo, ampak kako ti tale kaktus počisti podstrešje, pa večinoma ne vemo. Če se motim in imamo v okviru društva morebiti kako sekcijo prijateljev omame, mi, prosim, sporočite.

Torej, pejotl vsebuje malo morje spojin, od katerih nekatere povzročajo halucinacije. Kemično sestavo nekaterih sem že obdelal v članku izpred par let, a nisem imel na razpolago kakšnega dobrega vira informacij o videnjih in zaznavah. Kaj pravzaprav uživalci občutijo, vidijo? Lastnih izkušenj žal nimam, mecenca, ki bi mi dovolil, da se malo popasem po njegovi zbirki, pa tudi ne.

Glavni problem pri analizi učinkov pejotla je človek sam. Vsak ima drugačne izkušnje, nekomu je nekaj všeč, drugemu ne, in pri halucinacijah pademo v morje raznih zaznav, kjer najdemo le nekaj skupnih otočkov, na katere prej ali slej vsi priplavajo. In končno, po vseh doživetjih pridemo do glavnega problema: kako opisati izgubo oziroma spremembo zaznav prostora in časa. Če bi rekel, da sem občutil brezčasnost, kaj za vraga pa naj si nekdo ob tem predstavlja?

Nekateri psihiatri so učinek pejotla opisali kot stanje spremenjene zavesti. Taka stanja, čeprav so lahko zelo različnega izvora, imajo nekaj stičnih točk. Poleg že omenjene spremembe zaznav prostora in časa najdemo še izgubo

Eating peyote may cause a multitude of complex feelings, which are experienced differently by different individuals. However, there are specific sensations typical of this drug, and which are rarely observed with other hallucinogens.

Keywords:
peyote, experience of drug takers, feeling of double existance

samokontrole, nezmožnost komuniciranja, spremembe izražanja čustev in še in še. Kljub vsemu pa uživanje pejotla ne vodi v stanje zmanjšane zavesti.

Učinek pejotla je odvisen od več faktorjev, glavne lahko razdelimo v 5 skupin:

- karakter in razpoloženje uživalca
- v kakšni obliki zaužijemo pejotl oziroma meskalin
- količina zaužitega meskalina (oziora pejotla)
- predpriprava uživalca
- okolje, kjer se nahajamo

Celotno doživetje lahko delimo na dve stopnji:

1. stopnja: pojavi se približno uro po malici s pejotлом in ni prav nič zanimiva. Uživalec (oziora uživalka, da ne bo diskriminacije) občuti slabost, vrtoglavico, se poti in bruha, ima glavobol, v nekaterih primerih celo bolečine v prsih, želodčne krče in potrebo po uriniranju. Nekaj podobnega začutim, če gledam prenos iz parlamenta. Prva faza traja tri ali celo štiri ure.

2. stopnja: ponavadi sledi takoj in tekom nje ne kakamo, lulamo in bruhamo, ampak občutimo evforijo, sanjske občutke, stanje nekakšne popolne sreče in čudovitih fantazij. Končno pravi razlog za kosilo s pejotлом, odvajala so namreč v lekarini cenejša in po vsem svetu legalna.

Zdaj, ko poznamo stopnji doživetja, jih lahko malo bolj podrobno opišem. Prvo stopnjo bom izpustil, čeprav bi se ob opisovanju vrtoglavice in straniščnih aktivnosti vsaj jaz zelo zabaval. Torej pojdim kar na veseli del, 2. stopnjo.

2. stopnjo v grobem razdelimo na dva dela:

- nekakšno predstopnjo, za katero je značilno navdušenje, sreča,...
- stopnja intoksikacije, v kateri se pojavijo motne zaznavanja, halucinacije,...

Tekom stopnje intoksikacije se lahko pojavijo halucinacije, ki pa jih ne doživijo vsi. Večina motenj zaznavanja v tej stopnji je ugodna in celo zabavna, npr. stimulacija nekega čutila vodi do občutka na drugem čutilu ali povedano drugeče, če vas takrat nekdo pošegeta po podplatih, boste nemara zagledali rožnatega slončka in zavohali juntranjo kavo.

Večina uživalcev se dobro spomni vseh doživetij, čeprav so podrobnosti ponavadi nejasne, saj tekom intoksikacije doživijo naval občutij in če se pojavijo halucinacije, se le te praviloma vrstijo tako hitro, da vidijo novo, še preden so prejšnjo izživeli. Prav tako zanimivo je dejstvo, da večina po taki izkušnji sploh ne občuti utrujenosti, čeprav lahko 1. in 2. stopnja skupaj trajata kar 8-10 ur.

Občutek dvojnega obstoja

Pejotl je zelo zanimiva stvarca, mar ne? Ampak ene izmed njegovih najbolj nenavadnih lastnosti sploh še nisem omenil. V 2. stopnji, med intoksikacijo, se pojavi spremembra zaznavanja samega sebe. Uživalec kar naenkrat začuti, da on ni več on, ampak nekdo drug, da je nekaj nenavadnega zamenjalo njegovo osebnost. Strokovno temu rečemo občutek dvojnega obstoja.

Tu se srečamo s problemom opisovanja. Kako nekako razumljivo razložiti dvojni obstoj samega sebe? Nimam pojma in, roko na srce, ostali tudi ne. Kdor hoče o tem karkoli pleteničiti, mora pojesti pejotl in šele nato lahko ostanku sveta poskuša razložiti svoja doživetja. To je storilo kar nekaj raziskovalcev in novinarjev, rezultati pa so, milo rečeno, nenavadna pričevanja.

Neki novinar je po zaužitju pejotla začutil, da njegove noge niso več njegove, ampak nekaj tujega. Vedel je, da so del njegovega telesa, toda niso bile njegove noge. Psiholog E. Robert Sinnett je opisal drugačno doživetje dvojnega obstoja. Počutil se je kot majhna sfera v središču svoje glave. Ostanek telesa se mu je zdel prazen in oddaljen. Nekdo drug je opisal čuden občutek, ko je ugotovil, da njegove roke več niso njegove.

Taka nenavadna občutja nerensničnosti so seveda lahko neprijetna, še posebej, če na njih nismo pripravljeni, zato so toliko bolj razumljivi zapleteni obredi in predpriprave Indijancev. Pri belčkih, ki smo bolj za hitre variante, se lahko zaradi teh in drugih učinkov pejotla pojavi vzne-mirjenost in strah, ki se lahko stopnjujeta do nejevoljnosti in celo nasilja. Pejotl le ni za nepoucene in čeprav cveti v naših zbirkah celo poletje, z njim ni dobro češenj zobati.

Boštjan Kalamar
Koroškega bataljona 5
SI – 1231 LJUBLJANA ČRNUČE

KNJIGE IZ DRUŠTVENE KNJIŽNICE

Hans Hecht

Kakteen

**BVL Verlagsgesellschaft mbH, München,
Wien, Zürich 1991, ISBN 3-405-14308-X**

391 strani

306 barvnih fotografij

92 risb

format: 17 x 21 cm

jezik: nemški

V prvem delu najdemo bogato ilustrirano morfologijo kaktusov, sledijo napotki za vzgojo, ki so podkrepljeni z raziskavami na rastiščih. Posebno dragoceno je poglavje, ki popisuje parazite kaktusov in njihovo zatiranje. Sledi popis trgovcev z vrtnarskimi potrebščinami, seveda v Nemčiji in bližnjih državah. Sledi 160 s fotografijami opremljenih strani, posvečenih predstavitvi popularnejših vrst kaktusov. Fotografije so portretne, tako da zlahka prepoznamo večino kaktusov.

Knjiga je malo slabše vezana, zato bodite nežni z njo!

Jure Slatner

Deviška lobivija (*Echinopsis marsoneri* WERDERMANN 1932)

The Virgin Lobivia (*Echinopsis marsoneri* WERDERMANN 1932)

Iztok Mulej

Hymenolobivia je sinonim za lobivije, ki imajo v cvetu zrašcene zunanje prašnične niti z notranjimi cvetnimi listi. Ta spoj ima obliko prstana in se imenuje himen.

Danes so vse lobivije uvrstili v rod *Echinopsis*. *Echinopsis marsoneri* se imenuje skupina visokogorskih lobivij iz severnoargentinske pokrajine Jujuy, ki smo jih (in jih še vedno) poznamo pod imeni *L. jajoiiana*, *L. nigrostoma*, *L. glauca*, ...

Ključne besede:

Echinopsis marsoneri, *Hymenolobivia*, *Lobivia*, himen

Hymenolobivia is a synonym for lobivas with stamens joined with the inner petals in a ring, called hymen. Nowadays, lobivas are classified as *Echinopsis*. The group of former species common in Jujuy (North Argentina), still known under the names of *L. jajoiiana*, *L. nigrostoma*, *L. glauca* etc., are now classified as *Echinopsis marsoneri*.

Keywords:

Echinopsis marsoneri, *Hymenolobivia*, *Lobivia*, hymen

Slika 1: V cvetu je dobro viden himen z zraslimi zunanjimi prašničnimi nitmi in notranjimi cvetnimi listi (foto: I. Mulej).

Iz samega naslova verjetno ne bomo vedeli, o kateri rastlini je govora. To je namreč novo ime, saj so rastline iz rodu *Lobivia* po novem uvrščene v rod *Echinopsis*. Tako da je bolj znano staro ime ali kar imena za to vrsto. Naj omenim nekaj najbolj znanih: *Lobivia marsonerii*, *L. nigrostoma*, *L. jajoiiana*, *L. glauca*, ... Kaktuse te vrste so nekateri avtorji uvrščali v rod *Hymenolobia*, ker zunanje prašnične niti tvorijo v žrelu cveta obroč - prstan ali himen.

Ko sem pred leti brskal po knjigah za slikami rastlin, ki bi jih želel imeti v svoji zbirki, je bila visoko na seznamu želja *L. nigrostoma* z rumeni cvetom in vijoličasto črnim žrelom. Sčasoma

sem nabral še nekaj bližnjih sorodnikov, tako da je bila zbirka skoraj popolna.

Rastline iz vrste *E. marsonerii* zrastejo do 9 cm v višino in širino, torej so bolj ali manj kroglaste oblike. Skoraj nikoli se ne razraščajo. Povrhnjica je svetlo zelene, pri nekaterih oblikah tudi sivo zelene barve. Rebra, približno 20 jih je, so precej stisnjena in rahlo spiralo nameščena. Bodice se prav tako razlikujejo pri različnih variacijah. So belkasto sive do rumenkaste barve, v spodnjem delu so temnejše. Običajno je v areoli 2-5 osrednjih bodic, najdaljša od njih pa pri nekaterih oblikah doseže menda celo 8 cm.

Cvetovi so široki približno 6 cm. So v odtenkih od rdeče do rumene barve. Grlo cveta je običajno temnejše barve. Prašnične niti (filamenti) so

razporejene v več koncentričnih krogih okoli pestiča. Spodnji del zunanjih prašničnih niti je zrasel z venčnimi listi in na ta način tvorijo obroč v grlu cveta. Ta obroč se imenuje himen in je posebnost te vrste kaktusov.

Glede na to, da se kaktus ne razrašča, ga razmnožujemo s semen.

Rastišče te vrste je v severni Argentini v pokrajini Jujuy.

Za gojenje ni zahteven, vendar moramo upoštevani, da je to visokogorski kaktus. Zato se bo veliko bolje počutil zunaj kot pa v rastlinjaku.

Na kaj pa so bili pozorni avtorji, da so opisali isto vrsto rastlin pod toliko imen?

***Lobivia marsoneri* (WERDERM.) BACKEB.**

Werdermann jo je opiral leta 1932 kot *Echinopsis marsoneri*, tri leta kasneje pa jo je Backeberg uvrstil v rod *Lobivia*. Poimenovana je po zbiratelju Orestu Marsoneriju. Telo odrasle rastline je svetlo sivozelena osemcentimetrska krogla z 20-mi stisnjeni rebri s čokatimi grbami. Bodice so belkasto sive do rumenkaste, spodaj rjavkaste. Iz areol izrašča 8-12 stranskih in 2-5 osrednjih bodic. Šestcentimetrski cvetovi so oranžno rumeni s škrlatno rdečim žrelom. Nahajališče je Los Andes v s. Argentini.

***Lobivia iridescens* BACKEB.**

Sinonim: *Lobivia marsoneri* var. *iridescens* (BACKBG.) RAUSCH

Rastlino je opiral Backeberg leta 1936. Telo je kroglasto, premera 5 cm. Rebra so spočetka precej ozka in ostro narezana. Iz areol izrašča 7-9 belkastih polcentimetrskih obrobnih bodic. Osrednja bodica je ena sama, malenkost daljša od drugih. Prav tako je belkasta kot obrobne bodice, le da ima konico temno in zakriviljeno. V zemlji ima veliko repasto korenino.

Cvetovi so manjši, ne večji od 5 centimetrov, so rumenooranžne barve z oranžnim do rdečerjavim žrelom. Ime poimeni mavričasta lobivija, kar se nanaša na mavrično prelivajoče se zunanje cvetne liste, ki se lahko svetlikajo belkasto, modrikasto ali modrikasto rožnato.

To oblika se nahaja na v območju Humahuaca, Jujuy, s. Argentina.

***Lobivia muhriae* BACKEB.**

Sinonim: *Lobivia marsoneri* var. *muhriae* (BACKEB.) J. ULLMANN

Kaktus so našli na nadmorski višini 4000 m pri El Aguilarju (Tilcara) v severnoargentinski pokrajini Jujuy. Backeberg jo je opiral leta 1963 in jo poimenoval po Dorothei Muhr. Rastlina je bila kasneje preimenovana v "vrsto" *L. iridescens*.

Telo kaktusa je sploščeno, visoko do 3 cm in široko do 7 cm, sivo zelene barve. Ima približno 18 reber z rjavkastimi areolami, iz katerih izrašča 8 stranskih in 1-3 osrednje bodice. Cvetovi so rdečkasto oranžni z rdečerjavim žrelom.

Backeberg je opiral tudi variacijo *L. muhriae* var. *flaviflora* iz istega okoliša z rumenim cvetom in rdečerjavim žrelom.

***Lobivia rubescens* BACKEB.**

Sinonim: *Lobivia marsoneri* var. *rubescens* (BACKEB.) J. ULLMANN

Zelo produktivni Backeberg je opiral tudi rdečkasto lobivijo z 10 cm kroglastim telesom, sivozelene, v spodnjem delu pa rdečkaste barve. Za razliko od ostalih oblik le-ta lahko tvori tudi stranske poganjke. Na telesu je približno 12 reber. Običajno ima 7 obrobnih bodic. Zgornje so dolge 2-3 cm, spodnje pa le dobrega pol centimetra. Ena ali dve osrednji bodici sta dolgi kar 5 cm. Cvet je velik 6 cm, zlato rumene do rdeče rumene (lahko tudi rdeče) barve z modro rdečim do črno rdečim žrelom. Kot prejšnja je bila tudi ta variacija kasneje uvrščena v *L. iridescens*.

***Lobivia jajoiana* Backeb.**

Sinonim: *L. chrysantha* subsp. *jajoiana* (BACKEB.) RAUSCH EX G. D. ROWLEY

Rastišče te čudovite lobivije je Volcan v pokrajini Jujuy v Argentini. Imenuje se po slikarju in

Slika 2: *Echinopsis marsoneri* - sinonim *L. iridescens*
(foto Z. Rovšek).

zbiralcu Bedřichu Jajoju iz Brna. Backeberg jo je opisal leta 1959. Telo je kroglasto, kasneje se malo potegne. Ima približno 12 reber. V areolah je 8-10 rdečkasto belih obrobnih bodic, ki so dolge do pol centimetra. Osrednja bodica je ena sama, črnikasta in dolga do 2,5 cm. Cvetovi so oranžno rdeči s črnim oz. črno vijoličastim žrelom.

Opisali so seveda cel kup variacij.

Ena od njih je *L. jajoiana* var. *fleischeriana* BACKEB. (sin. *L. jajoiana* var. *longispina* ITO). Ima daljše bodice. Osrednja bodica je dolga do 5 cm. Cvet je paradižnikovo rdeče barve.

Lobivia jajoiana var. *elegans* RAUSCH R36 je iz področja Quebrada de Humahuaca v pokrajini Jujuy v Argentini. Od osnovne vrste se razlikuje po manjšem telesu skoraj sive barve, številnejših rebrih, tako da je rastlina bolj na gosto posuta z bodicami. Cvet variira od rumeno oranžne do temno rdeče barve, himen pa je črno vijoličast.

***Lobivia nigrostoma* KREUZ. & BUINING**

Sinonim: *Lobivia jajoiana* var. *nigrostoma* (KREUZ. & BUINING) BACKEB.

Še ena čudovita predstavnica iz skupine himenolobivij, ki je doma v Quebrada de Humahuaca. Telo je rahlo sploščeno, visoko do 6 cm in široko do 7 cm. Cvet je lahko širok do 8 cm, je lahko od zelo svetlo rumene skoraj bele pa do temno

rdeče barve. Himen je črno vijoličaste barve, enake barve so tudi prašnične niti.

***Lobivia vatteri* KRAINZ**

Kaktus je bil poimenovan po argentinskom zbiralcu Ernestu Vatteru, ki je rastlino odkril. Telo je rahlo potegnjeno, 6 cm visoko in 5 cm široko, temno zelene barve z repasto korenino. Ima 14-16 reber. Obrobne bodice (10-12) so svetlorjave s črno konico, dve osrednji bodici pa sta dolgi 4-8 cm, najprej črni, kasneje rjaví z rjavordečo konico. Cvetovi so široki 7 cm in so beli ali rdeči s črnim žrelom. Rastlino so kasneje uvrščali tudi v vrsto *L. nigrostoma*.

***Lobivia glauca* RAUSCH**

Modrozelena lobivija je majhna, rahlo potegnjena. Barva povrhnjice je svetlo sivo zelena. Ima 10-13 reber. Areole so bele s šestimi rjavimi do črnimi obrobnimi in eno črno osrednjo bodico, ki je dolga do 3 cm. Cvet je oranžne do rdeče barve s črnim žrelom. Doma je zahodno od Puramarce na višini 3500 m v argentinski pokrajini Jujuy.

Opisan je bila še *Lobivia glauca* var. *paucicostata* RAUSCH, ki ima samo 7-9 reber, manj obrobnih in daljšo osrednjo bodico. Raste južno od Puramarce na višini 2500 m.

***Lobivia haageana* BACKEB.**

Poimenovana je po W. Haageju. Telo je 8 cm široko in se v starosti lahko tudi razrašča. Je

Slika 3: *Echinopsis marsoneri* - sinonim *Lobivia jajoiana* (foto I. Mulej).

Slika 4: *Echinopsis marsoneri* - sin. *L. nigrostoma* (foto I. Mulej).

rjavkaste do temno zelene barve. Ima približno 22 rahlo poševnih reber. Obrobne bodice (10) so slamnate barve in so dolge 2 cm, 4 osrednje pa so črno rjave in dolge do 7 cm. Cvetovi so 7 cm dolgi, svetlo rumeni s temno rdečim žrelom. Doma je pri Humahuaci v pokrajini Jajuy.

Mojster Backeberg je opisal še cel kup variacij:

L. haageana var. *albihepatica* BACKEB. ima belkaste do temno bež cvetove.

L. haageana var. *bicolor* BACKEB. ima zgoraj rožnate, znotraj rumeno-rožnate cvetove z rdečim žrelom.

L. haageana var. *chrysantha* BACKEB. ima zlatorumene cvetove z zelenim ali rdečkastim žrelom.

L. haageana var. *cinnabrina* BACKEB. ima svetlejše skoraj belkaste bodice in cvetove cinober do karmi-nasto rdeče barve.

L. haageana var. *croceantha* BACKEB. ima žafranasto rumene cvetove.

L. haageana var. *duriispina* BACKEB. ima močnejše šilaste bodice.

L. haageana var. *grandiflora-stellata* BACKEB. ima zelo velike rdeče cvetove.

L. haageana var. *leucoerythrantha* BACKEB. ima bele bodice in cvetove kravovo rdeče barve.

***Lobivia uitewaaleana* BUNING**

Poimenovana je po Uitewaalu. Telo je visoko do 7 cm in širko do 6 cm, sivozelene barve s 13 rebri. Ima 6-8 obrobnih bodic, zgornji par je rahlo upognjen in dolg 1,2 cm. Osrednje bodice so

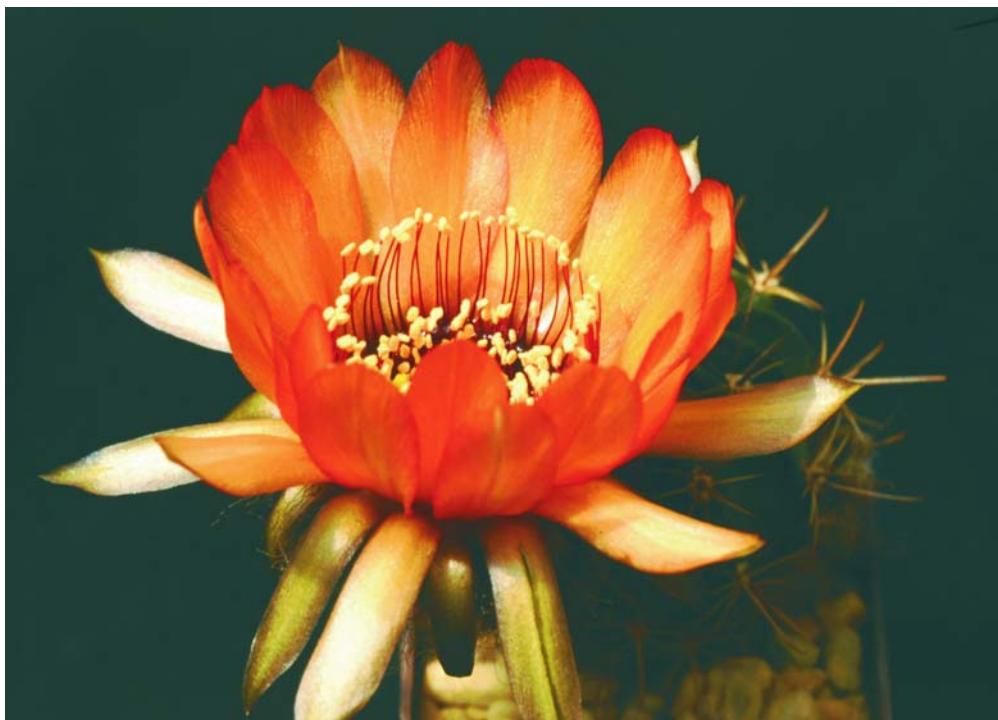

Slika 5: *Echinopsis marsoneri* - sin. *L. glauca* (foto I. Mulej).

3-4, dolge do 1,5 cm. Cvet je okrasto rumene barve z vijoličnim žrelom.

Da bo zmeda popolna, so na koncu zbrani še sinonimi oz. stara imena, ki jih danes uvrščamo v *E. marsoneri*:

- *Lobivia buiningiana* F. RITTER
- *Lobivia chrysanthia* subsp. *jajoiana* (BACKEB.) RAUSCH EX G.D.ROWLEY
- *Lobivia chrysanthia* subsp. *marsoneri* (WERDERM.) RAUSCH EX G.D.ROWLEY
- *Lobivia chrysanthia* subvar. *fleischerana* (BACKBG.) RAUSCH
- *Lobivia chrysanthia* subvar. *paucicostata* (RAUSCH) RAUSCH
- *Lobivia chrysanthia* subvar. *rubescens* (BACKBG.) RAUSCH
- *Lobivia chrysanthia* subvar. *vatteri* (KRAINZ) RAUSCH
- *Lobivia chrysanthia* var. *caspalasensis* (RAUSCH) G.D.ROWLEY
- *Lobivia chrysanthia* var. *glaуca* (RAUSCH) G.D.ROWLEY
- *Lobivia chrysanthia* var. *jajoiana* (BACKBG.) RAUSCH
- *Lobivia chrysanthia* var. *marsoneri* (WERDERM.) RAUSCH
- *Lobivia chrysanthia* var. *muhriae* (BACKEB.) G.D.ROWLEY
- *Lobivia chrysanthia* var. *paucicostata* (RAUSCH) RAUSCH
- *Lobivia chrysanthia* var. *rubescens* (BACKEB.) RAUSCH EX G.D.ROWLEY
- *Lobivia chrysanthia* var. *vatteri* (KRAINZ) RAUSCH EX G.D.ROWLEY
- *Lobivia glauca* RAUSCH
- *Lobivia glauca* var. *paucicostata* RAUSCH
- *Lobivia haageana* BACKEB.
- *Lobivia haageana* forma *albihepatica* (BACKEB.) KRAINZ
- *Lobivia haageana* forma *bicolor* (BACKEB.) KRAINZ IN KRAINZ
- *Lobivia haageana* forma *chrysanthia* (BACKEB.) KRAINZ
- *Lobivia haageana* forma *cinnabarina* (BACKEB.) KRAINZ IN KRAINZ
- *Lobivia haageana* forma *croceantha* (BACKEB.) KRAINZ

Slika 6: *Echinopsis marsoneri* - sin. *L. buiningiana* (foto I. Mulej)

- *Lobivia haageana* forma *duriispina* (BACKEB.) KRAINZ IN KRAINZ
- *Lobivia haageana* forma *grandiflora-stellata* (BACKEB.) KRAINZ
- *Lobivia haageana* forma *leucoerythrantha* (BACKEB.) KRAINZ IN KRAINZ
- *Lobivia haageana* var. *albihepatica* BACKEB.
- *Lobivia haageana* var. *bicolor* BACKEB.
- *Lobivia haageana* var. *chrysantha* BACKEB.
- *Lobivia haageana* var. *cinnabarina* BACKEB.
- *Lobivia haageana* var. *croceantha* BACKEB.
- *Lobivia haageana* var. *duriispina* BACKEB.
- *Lobivia haageana* var. *grandiflora-stellata* BACKEB.
- *Lobivia haageana* var. *leucoerythrantha* BACKEB.
- *Lobivia iridescens* BACKEB.
- *Lobivia iridescens* BACKEB.
- *Lobivia jajoiana* BACKEB.
- *Lobivia jajoiana* var. *aurata* RAUSCH
- *Lobivia jajoiana* var. *caspalasensis* RAUSCH
- *Lobivia jajoiana* var. *elegans* RAUSCH
- *Lobivia jajoiana* var. *fleischeriana* BACKEB.
- *Lobivia jajoiana* var. *nidularis* RAUSCH
- *Lobivia jajoiana* var. *nigrostoma* (KREUZ. & BUINING) BACKEB.
- *Lobivia jajoiana* var. *paucicostata* (RAUSCH) RAUSCH
- *Lobivia jajoiana* var. *pungens* RAUSCH
- *Lobivia jajoiana* var. *striatipetala* Y.ITO
- *Lobivia marsoneri* (WERDERM.) BACKEB.
- *Lobivia marsoneri* var. *haageana* (BACKEB.) J.ULLMANN
- *Lobivia marsoneri* var. *iridescens* (BACKBG.) RAUSCH
- *Lobivia marsoneri* var. *muhriae* (BACKEB.) J.ULLMANN
- *Lobivia marsoneri* var. *rubescens* (BACKEB.) J.ULLMANN
- *Lobivia marsoneri* var. *uitewaaleana* (BUINING) J.ULLMANN
- *Lobivia miniatinigra* F. RITTER
- *Lobivia muhriae* BACKEB.
- *Lobivia muhriae* var. *flaviflora* BACKEB.
- *Lobivia nigrostoma* KREUZINGER & BUINING

Slika 7: *Echinopsis marsoneri* - sin. *L. glauca* var. *paucicostata* (foto Z. Rovšek).

- *Lobivia rubescens* BACKEB.
- *Lobivia tuberculosa* F. RITTER
- *Lobivia uitewaaleana* BUINING
- *Lobivia vatteri* KRAINZ
- *Lobivia vatteri* var. *robusta* BACKEB.

Literatura:

- Haage, W. (1983), Kakteen von A bis Z, Neumann Verlag, 335-348
- Hunt, D. (1992), Cites Cactaceae Checklist, RGB Kew, 74-77
- Powell, A. T. (1994), Lobivia - A Much Maligned Genus, BCSJ Vol 12 (4) 1994, 134,
- Wittau, H.-J., Winkler, G. (1997), Lobivia marsoneri var. iridescens (Backebreg) Rausch R37a, 38 & 93, K. U. A. S. 48 (10) 1997, 229
- Wittau, H.-J., Winkler, G. (1994), Lobivia jajoiana var. nigrostoma (Kreuz. & Buining) Backeb. R33, K. U. A. S. 45 (10) 1994, 223
- Wittau, H.-J., Winkler, G. (1996), Lobivia jajoiana var. elegans Rausch, K. U. A. S. 47 (3) 1996, 62

Iztok Mulej

Na trati 2

SI – 4248 LESCE

E-mail: iztok.mulej@guest.arnes.si

Lanzarote - Tako blizu pekla

Lanzerote - So close to Hell

Jure Slatner

Najvzhodnejši otok Kanarskega arhipelaga slovi po svojem vulkanskem poreklu. Tretjina otoka je posuta s kraterji novejšega datuma, ostali del pa pokriva redko rastlinstvo, saj je tu padavin zelo malo. Med potepanjem po otoku najdemo številne naravne znamenitosti, pa tudi kulturne posebnosti so vredne ogleda.

Jardín de Cactus je na prvi pogled le eden izmed sicer pogostih vrtov kaktusov na Kanarskih otokih, a je daleč "naj", kar sem jih obiskal.

Ključne besede:

Lanzarote, Kanarski otoki, Jardín de Cactus

The easternmost island of the Canary archipelago is well known due to its volcanic origin. One third of the island is covered with recent craters, other two are covered with sparse vegetation because of little precipitation. The island is remarkable due to many natural and cultural curiosities.

At first sight the Jardín de Cactus is only one of many on the islands, but I can say it is by far "the coolest" I have visited.

Keywords:

Lanzarote, Canary Islands, Jardín de Cactus

Slika 8: Tretjina otoka je prekrita z vulkanskimi stožci, katere erozija še ni načela. Prohibido el paso!

(foto: J. Slatner)

Najzahodnejši otok Kanarskega arhipelaga slovi po svojem vulkanskem poreklu. Kar se je na tem otoku dogajalo v 18. stoletju, je morala biti resnična podoba pekla na Zemlji. Začelo se je leta 1730, vulkanska žrela so se odpirala eden za drugim, lava je tekla v potokih, vulkanski pepel in bombe je metalo daleč v morje. Ladje so odvažale prestrašene prebivalce otoka, a za vse ni

bilo prostora. Tisti najbolj vezani na rodno grudo so ostali na svojih domovih. Danes jih na otoku, dolgem 60 km in 30 km širokem, živi kakih 80.000. Vodilna gospodarska panoga je v zadnjih 20 letih postal turizem.

Vulkani so v šestih letih povsem uničili 1/3 otoka. Še danes tu pravzaprav ni kaj obdelovati. Pokrajina je pusta, le tu in tam se naseljujejo pi-

onirske rastline, ki zmorejo živeti v tako krutem okolju.

Padavine so redke. S severa se podijo jutranje megle, ki prinašajo nekaj vlage. Črn vulkanski pepel jo hlastno srka vase. Nato se začne dolg, vetroven sončen dan. Sence ni, na srečo pa tudi vročine ne poznajo. Letna temperatura se le malo spreminja. Pozimi redko pade pod 20 °C, poleti pa tudi ne zraste kaj dosti prek 25 °C. Zato ima otočje tudi naziv Otočje večne pomlad.

Slika 9: *Aeonium lancerotense* raste le na nekaj mestih, tam pa v velikih množinah. Rad ima področja, kjer se podijo megle, kar se vidi po lišajih, s katerimi si deli živiljenjski prostor (foto J. Slatner).

Timanfaja

Na enem od vulkanskih stožcev, kjer je urejena postojanka za turiste, pečejo piščance kar nad

Slika 10: Čuvaj zlige kake pol litra vode v kovinsko cev. Po treh sekundah sledi eksplozija vode, ki švigne do 6 metrov v višino. Na tla ne pade niti kapljica. (foto J. Slatner)

luknjo v zemlji. Nekaj metrov stran tlacijo suho drače v odprtino v zemlji, drače v trenutku vzplamti. Uslužbenec zliva vodo v cevi, zabite v zemljo, voda po nekaj sekundah eksplodira v veličasten gejzir. Slab meter pod površino doseže temperatura okoli 600 °C. Smo v središču naravnega parka Timanfaja. "Prohibido el paso" piše na tablah vse naokoli. Park si je mogoče ogledati le skozi steklo avtobusa. Hoja po parku je privilegij le tam zaposlenim raziskovalcem (ne vem zakaj), ki spremljajo potresne aktivnosti in opazujejo vedenje rastlin in živali.

Tudi sicer so table z napisom "Prohibido el paso" kar pogoste. Malo zato, da se ohranja narava, malo pa zato, ker so ti kraji kar precej nevarni. Ravnice izgledajo kot nemarno zbuldožiran teren, skrepnela lava skriva vse polno ostrorobih brezen vseh vrst in predvsem globin. Sicer pa povprečen "raziskovalni turist" na tem terenu tudi nima kaj iskat. Posebnih mineralov ni. Če pa bi jih že kdo rad nabral, jih najde v izobilju streljaj stran, kar na parkirnih prostorih ob plažah, za simbolično ceno. Rastlinstvo je revno. Vlage je tako malo, da uspeva le silno malo vrst. Večina rastlin ne presega pol metrske višine. Avtohtonega gozda ni. Edine rastline, ki jim lahko rečemo drevesa, so kanarske palme (*Phoenix canariensis*), ki dominantno izstopajo od okolice. Rastejo v vrtovih, ob cestah in tam, kjer so nekoč stale domačije. Na današnjih vrtovih so nepogrešljive. Poleg palm sadijo še

Slika 12: Tabaiba (bonsai). Dva mlečka sta si podobna po rasti: *E. atropurpureus* in *E. regis-jubae*. Lahko jih prepoznamo po cvetovih. Oba se odlikujeta z izjemno privlačno "arhitekturo" razrasti, ki spominja na japonsko vzgojo pritlikavih dreves. Najdemo jih povsod, vendar jih je največ ob obali. Na Lanzarotu so rastline zaradi bolj sušnega podnebja precej manj olistane kot na zahodnejših otokih (foto J. Slatner).

zmajevce (*Dracaena draco*), drevesaste in grmičaste mlečke (predvsem *Euphorbia pseudocactus* in *E. lactea*), tu in tam kak stebričast kaktus. Od te sheme odstopajo le vrtovi z vsajenimi opičjimi drevesi (*Araucaria*). Le redki vrtovi so brez koticǎ domovinske flore z nizkimi grmički mlečkov in eonijev.

Med živalmi zbuja pozornost le kuščarji, ki se ljudi prav preveč ne bojijo, zato jih ni težko najti. Vendar niso posebej barviti. Tako kot barva lave so pretežno temno sivo rjave, puste barve. Tudi rastline niso posebno zelene. Njihove barve me vse bolj spominjajo na nekdanji center Jesenic. Kakšen teden naših pomladanskih nalivov bi tu še kako prav prišel. Ali pa bi pomenil katastrofo, saj bi odplavilo pol otoka v more.

Otok je zanimiv tudi za opazovalce ptic, zlasti privlačne so njihove jadralne predstave, ki jih omogočajo stalni, kar precej močni vetrovi.

Jameos

Na vzhodnem koncu otoka se spustimo v podzemno jamo Cavaes de los Verdes. Tok lave na tem mestu je imel tako krhko sestavo, da jo je izjedla voda, na njenem mestu je nastal tunel, dolg 6 km. Konča se kak kilometer od obale, v oceanu. Za javnost je odprt dober kilometer poti. Podzemni rov se po ničemer ne more primerjati s kraškimi jammami pri nas. Edina skupna točka je pravzaprav podzemni prostor brez svetlobe. Zastonj iščemo kakšno povezavo z zeleno barvo, kar naj bi nakazovala

lo ime jame. Res se v črno-sivi steni pojavlja nekaj mineralov rumene, bele ali rdeče barve, a zelene ni najti. Skrivnost razkrije vodička. Jame so bile nekdaj v lasti družine los Verdes.

Od izhoda iz jame je le streljaj do druge znamenitosti otoka, Jameos del agua. Iz imena tokrat pravilno sklepamo, da gre za vodno jamo. Dolga je vsega kakih 100 m. Svetlobe je še dovolj za varno gibanje ob jezeru. Nekaj centimetrov pod vodno gladino se bleščijo beli in

Slika 11: *Euphorbia canariensis* raste na tem otoku avtohtono le na enem, nedostopnem mestu. Verjetno so tole mogočno rastlino prinesli od drugod. Rastlina je pogosta tarča kradljivih turistov (foto J. S.).

slepi rakci. Podobno kot naš močeril so se priлагodili življenju brez svetlobe. Njihov siceršnji življenjski prostor je v globinah okoli 300 m, vendar so jih nekaj prenesli v to jezerce. Na izhodu iz jame nas čaka presenečenje. Zemeljski vdor je preobilikovan v bogat vrt z osrednjo laguno. Z svetlo modro obarvanim dnem in belim obrežjem daje vtis najčistejšega jezerca na Zemlji. Po galerijah, ki obkrožajo laguno, raste avtohtono rastlinstvo, dopolnjeno z nekaj vrstami eksotičnih rastlin iz drugih koncev sveta. Prototip vrtu, kakršnega si je zamislil slikar Cesar Manrique.

Cesar Manrique

Ves otok je zaznamovan z idejami tega umetnika. Zasnoval je številne objekte - turistične točke, med drugim letališče, hotele, muzeje, kmečke hiše, prodajalne. Njegova priporočila so na otoku zakon. Tako nobena novogradnja ne kazi otoka s svojo ekstravagantnostjo kljub modernejšim materialom in zahtevam. Starih, podirajočih se opuščenih stavb pa sploh ni. Zdi se, da je ves otok dokončno dograjen. Tudi ceste

Slika 13: Mlečki se na otoku odlično počutijo. Razraščajo se v ogromne skupine in obilno cvetijo (foto J. Slatner).

so zgledne. Cestno podjetje skrbi tudi za širok pas ob cestah, kjer so nasajene in z namakalnim sistemom vzdrževane eksotične rastline.

Promet je redek, po cestah drvijo skupine kole sarjev. A ne gre za kakšne rekreativce. Na otoku je največji bivalni center na svetu, namenjen pripravam vrhunskih športnikov. Tudi slovenski športniki so tu redni gostje med zimskimi pripravami.

Na obalah drvijo surferji oziroma jahači valov. Za jahanje valov je obala več kot primerna, saj se večmetrski valovi valijo proti peščenim plažam tudi v dneh brez močnejšega vetra, kar pa se bolj redko zgodi.

Slika 14: Opuncija (*Opuntia ficus-barbarica*) je gojišče parazitske košeniljke, iz katere iztiskajo rdeče barvilo, ki ga uporabljajo v kozmetični in prehrambeni industriji (foto J. Slatner).

Plajas

Dolge, peščene plaže gostijo nepričakovano malo kopalcev. Morski tokovi so preveč nevarni za plavanje jadranskega tipa. Večina kopalcev preizkuša lastnosti ogromnih prevaračajočih se valov, ki neprevidnega kopalcu vlečejo po 10 in več metrov proti obali in nazaj v Atlantik kot leseno igračo. Plima se pojavi sredi popoldneva tako nedoma, da preseneti marsikaterega nič hudega

Slika 15: *Cumulopuntia boliviensis 'chichensis'*. Na črnem vulkanskem pesku je ena najbolj markantnih rastlin prav ta opuncija, pri nas do nedavnega povsem nepoznana (foto J. Slatner).

slutečega dopustnika v trenutku, ko je zadremal na prijetnem soncu. Da človek na plaži zaspi, ni nič nenavadnega, saj se le v ležečem položaju lahko izogneš neprijetno hladnemu vetru. Zavetrje si sonca željni turisti najdejo tudi za kupi peska, ki ga skupaj nanaša veter ob redko halofitno rastlinje. Vsak pogled iz kupa prinese droben pesek v oči, v oblačila in še posebej neprijetno - v usta in ušesa (da o fotoaparatu ne govorimo).

Domačini se le redko pojavijo na plažah. Bolj so zaposleni s pridelovanjem krompirja in vinske trte. To sta tudi skorajda edini kulturni rastlini na otoku (o kaktusih malce kasneje). Za obe rastlini je rodovitne kamnine malo. Pravi pokazatelj so lišaji in eoniji. Ti dve rastlini sta pionirski vrsti. Kjer rasteta, tam je prst rodovitna. Za krompir skopljejo za ped globoke jarke, za trto pa kak meter široke lijake. Na posebej vetrovnih območjih jih še zavarujejo s polkrožnimi zidovi iz večjih in manjših kamnov. Za zalivanje poskrbi kar hidrokski vulkanski pepel, ki ga potresejo po površju. Vinska trta, malvazija, daje odlično vino, ki je glavni izvozni proizvod otoka.

Tretja kulturna rastlina so kaktusi. Opuncija (*Opuntia ficus-barbarica*) je gojišče parazitske košeniljke, iz katere iztiskajo rdeče barylo, ki ga uporabljajo v kozmetični in prehrambeni industriji. Kjer gojijo opuncije, jim posvečajo neobičajno veliko pozornosti. Ograjujejo jih in celo

namakajo. Kljub vsej skrbni negi pa so opuncije prej betežne kot bohotne rasti, redko presežejo meter višine.

Jardin de Cactus

Sredi opuncijevih polj stoji ena pomembnejših turističnih znamenitosti otoka in celotnega otočja - vrt kaktusov. Kot svoje zadnje delo ga je oblikoval že omenjeni Cesar Manrique. Pred vhodom stoji mogočna, 8 m visoka kovinska skulptura stebričarja, sam vrt pa je postavljen v obliki amfiteatra, v katerem razstavljajo po podatkih iz

vodnika 1600 vrst sočnic. Vrt je nameščen v vrtači, iz katere so odnašali rodovitno prst.

Slika 16: Vsak kaktus ima v vrtu toliko prostora, da si ga lahko ogledamo z vseh strani. (foto J. S.).

Poleg nekaj avtohtonih rastlin so vredni ogleda predvsem stebričarji, opuncije in mlečki. Mogočne rastline so kljub visoki starosti povsem brez poškodb, kot bi jih narusal slikar. Ustrezni kontrast dajejo stene iz vulkanskega kamna in enotn črn pesek. Zidovi so gosto poraščeni z plezajočimi kaktusi rodov *Deamia*, *Selenicereus*, *Hylocereus* in podobnimi. V vrtu najdemo skoraj vse vrste te ekološke skupine, kar je spet ena od posebnosti zbirke tudi v svetovnem merilu.

Ko se zvečeri, si obiskovalci napolnijo še nosne čutnice z vonjavami teh ponoči cvetočih kaktusov. Resnici na ljubo je treba povedati, da vonjave niso ravno usklajene v kakšno fantastično simfonijo, prej bi jih lahko primerjali s kakofonskim avangardnim eksperimentom. Vsak posamični vonj že, ampak sku-paj, to pa ne!

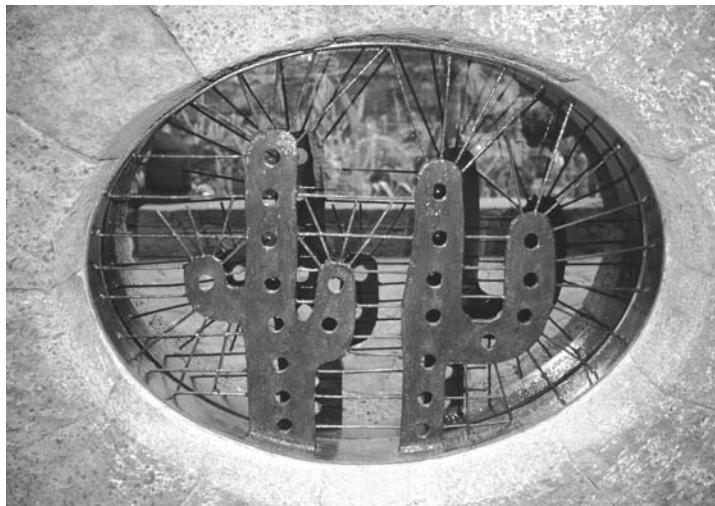
Lepota kaktusov pride še posebno do izraza zaradi dejstva, da so vsajeni dovolj daleč eden od drugega, da se razrastejo v vsem svojem sija-

Slika 17: *Ceropagia fusca* je doma na drugih otokih, celo zanjo je količina padavin na tem otoku premajhna. S posebno pozornostjo jo gojijo po vrtovih (foto J. Slatner).

ju. Prav nikjer se ne dotikajo eden drugega, vsako rastlino si lahko ogledamo iz vseh smeri.

Mamiliarje in južnoameriške drobne vrste iz rodov *Parodia*, *Notocactus*, *Copiapoa*, niso v takih formi. Vremenski pogojji jim očitno ne ustrezajo. Očitno jim manjka kakšen mesec ali dva hladnejšega vremena za počitek. Rebucije in ehinopsise še posebej iščemo zaman. Teh na Kanarskih otokih sploh ni mogoče dalj časa gojiti, čeprav si še tako prizadevajo. Tako kot mi potrebujemo rastlinjake z ogrevanjem, bi tam potrebovali take s hlajenjem!

Slika 18: Tudi vhod v vrt je oblikoval umetnik César Manrique (foto J. Slatner).

Botanične zanimivosti

Otok je ravno prav izoliran od ostalih, pa tudi njegova klima je nekoliko drugačna, za povrh pa je njegovo površje pokril še vulkanski pepel, tako da so skoraj vse domorodne vrste več ali manj endemične, značilne samo za ta otok. Če že niso vse priznane kot samostojne vrste, so pa vsaj kot podvrste. Mnogo manj kot na drugih otokih srečamo podivjanih (allohtonih) pritepenk, saj jih na ta otok prinašajo šele v

zadnjem obdobju. Avtohtone vrste pa vrste rastejo na takih področjih, kjer je dostop brez ustrezne opreme in vodiča preveč tvegan, največkrat pa kar prepovedan. Na žalost turistov,

ki radi kaj izkopljejo in odnesejo domov, oziroma na srečo rastlin.

Jure Slatner

Kidričeva 58

SI – 1236 TRZIN

E-mail: jure.slatner@guest.arnes.si

ALPSKI KOTIČEK

Pasji zob

The Dog's-tooth Violet

Marija Prelec

Pasji zob (rod *Erythronium*, družina *Liliaceae*) raste v Sloveniji v gozdovih listopadnega drevja na slabo kislih prepustnih tleh od nižin do 1700 m nadm. v. Zastopan je z eno vrsto navadni pasji zob (*E. dens-canis*), ki ima zobu podoben gomolj, dva zeleno rjavo pegasta lista in ciklami podoben kimast cvet. Vrsta je doma v Evropi v severnem obrobu Sredozemlja, sega pa tudi na Kavkaz, v Sibirijo in na Japonsko. Rod pasji zob je bolj razširjen v Severni Ameriki, pretežno v Kaliforniji in Oregonu, kjer uspeva 15 vrst, največ rumeno in belocvetočih. Nekatere vrste imajo bolj bogato cvetje, na enem peclju po 3 in tudi po 10 cvetov. So več ali manj prezimno trdne in cenjene v vrtnarstvu.

Ključne besede:

pasji zob, *Erythronium*, *Liliaceae*, Slovenija

Dog's-tooth Violet (g. *Erythronium*, fam. *Liliaceae*) grows in forests in slightly acidic soils, from lowlands to the altitude of 1700 m. In Slovenia there is only one species (*E. dens-canis*) with tuber resembling a dog's tooth, two greenish brown freckled leaves and flower, at first sight similar to that of a cyclamen. The species is distributed from Northern Mediterranean to Caucasus, Siberia and Japan. In Northern America there are 15 species distributed mostly in California and Oregon, with yellow or white flowers. Some species have inflorescences with more than three flowers, even up to 10. Plants can withstand frost, and are much appreciated in horticulture.

Keywords:

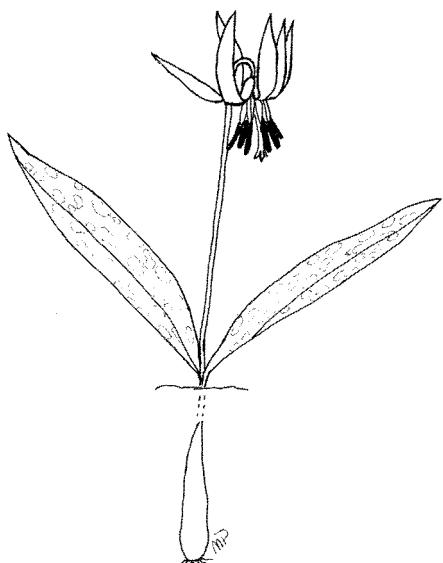
dog's-tooth, *Erythronium*, *Liliaceae*, Slovenia

Prvi dnevi pomlad so skromni. Za začetek privabijo iz zemlje drobne bele zvončke, ki s svojo belino zamenjajo ostanke talečega se snega. A dnevi se daljšajo, svetlobe in topote je vedno več. Zvončkom kmalu sledijo podleski, trobenitice, jetrniki, vetrnice in še kaj. Travniki in še neolistani gozdovi so prekriti s pisanim cvetjem. Nekje pri koncu prve pomlad, v aprilu, se v goz-

dovih razcveto tudi škrlatno rožnati pasji zobi. Med golum drevjem je ravno prav sonca za cvetlico, podobno ciklami. Ko se v začetku maja drevje olista in zasenči tla, je pasji zob ocvetel, v semenski glavici raste seme in ko še to dozori, tudi listi odmrejo. Le gomoljčki v zemlji se med poletnim počivanjem pripravljajo na prihodnjo pomlad.

Pasji zob, rod *Erythronium* v družini lilijevk, je dobil svoje ime po obliki gomolja, ki je podoben zobu podočniku.. Gomolj je bel, pokrit s tenko rjavkasto kožico, podolgovat in zgoraj zožen. Iz njega zrasteta dva širokosoličasta, zeleno rjavo pegasta mesnata lista. Med njima se na golem steblu ziblje rožnato vijoličen kimast cvet. Šest cvetnih listov v dveh vencih, po tri je izrazita zavijanah navzgor; kot pri ciklami. Navzdol pa je obrnjen pestič in šest prašnikov. Cvet je širok do 4 cm, cela rastlina doseže višino 10 - 20 cm, lahko tudi več.

Ta opis označuje vrsto navadni pasji zob (*Erythronium dens-canis*), ki raste pri nas v Sloveniji. Uspeva v nižinskih listnatih gozdovih do 1700 m nadmorske višine. na nevtralnih ali rahlo kislih, humoznih, prepustnih tleh. Je evropska vrsta, doma v zahodnem delu Alp in v Španiji, razširjena preko južnih Alp in Balkana do Kavkaza, v Sibirijo in na Japonsko. Znotraj vrste je nekaj različic, predvsem redka belo cvetoča podvrsta in tudi redka podvrsta z zelenimi listi brez peg. Razmnožuje se z bočnimi gomoljčki in pa s semenom, ki ga raznašajo mravlje.

Slika 19: Pasji zob - *E. dens-canis* (narisala M. Prelec).

S tem pa se zgodba o pasjem zobu ne konča. Čez lužo, v Severni Ameriki imajo pravo kraljestvo tega rodu, ki obsega 15 vrst. Tudi tam raste navadni pasji zob, ki pa ima izvor morda v Evropi. Poleg njega je še nekaj rožnato škrlatnih vrst, še več pa je rumeno in belo cvetočih. Večina je doma v Kaliforniji in Oregonu. Nekaj je prezimno trdnih, to pomeni, da prenesejo brez škode zimski mraz do -15 °C, več pa je le zmrzalno trdnih, to pomeni mraz do -5 °C.

Ameriške vrste pasjega zoba se razlikujejo med seboj v listju in cvetju. Malo vrst ima samo en cvet. Več je takih, ki imajo na enem peclju do 3 cvetove, nekaj pa jih ima cel grozd, do 10 cvetov. Nekatere vrste se zelo rade množijo in zrastejo v košte šope, visoke tudi do 35 cm. Barva cvetov ima mnoge odtenke. Pri rumenih vrstah, katerih barva cvetov je lahko od zelo svetlo rumenih do močno rumenih, je zunanjia stran cvetnih listov pri večini rjavkasto rdečkasta in tak je tudi venček ob ustju cveta. Podobno je pri belo cvetočih vrstah. Obstajajo tudi vrste z belkasto rožnato in belo rumenkasto barvo cvetov. Listi so večinoma zeleno rjava pegasti, a med rumenimi vrstami jih je nekaj z enotno svetlo zeleno barvo listov brez peg.

Počitek v gorah

Na izlet gremo! Treba je vstati bolj zgodaj, za dolge ture že kar sredi noči, a nič zato. Navdušeno pričakovanje premaga težave. V domišljiji že potujemo, se že vzpenjamo, smo že visoko gori, smo že na vrhu. Juhuhu - nam odmeva v duši. Ja, a glavno šele pride. To pa je hoja in vzpenjanje vresnici. Korak za korakom s težkim nahrbtnikom. Kar naprej navzgor. Naenkrat tista domišljija podoba vrha obledi. Sape zmanjkjuje, čevlji so čudno težki. Ne gre več. Le zakaj smo si vse to nakopali. Še malo oklevamo in se ustavimo. Potreben je počitek. A kmalu spet zberemo moči, podoba vrha se nam znova smehlja pred očmi, čeprav je še daleč. Pogumno gremo naprej.

Spet korak za korakom, naprej, navzgor. Strmina je vse večja, sonce žge, kaplje znoja postanejo potočki, ki se stekajo po hrbtnu navzdol. Prijazne gorske trate okrog nas, polne cvetja nas vabijo naprej. Blešeče skale, razpostavljenе kot kipi v lepem parku, nam veselo mežikajo. Saj res, zadnji kos poti je. Vrh, glejte ga, čisto blizu je že. Prišli smo. Na vrhu smo.

Zdaj se začenja pravi počitek. Nahrbtniki se zvaljajo z ramen in hitro so razvezani. Noge udobno počivajo, čutarica kroži, vse, kar je prišlo dobrega na hrbtnu gor, zdaj izginja v prostorčke pod hrbtom. Oči pa se razgledujejo, zdaj sem, zdaj tja. Povsod je kaj videti, vse do obzorja. Najlepše pa

Ameriške vrste pasjega zoba so cenjene vrtne rastline. Vzgojili so več sort in križancev, ki jih radi sadijo posebno v skalnjake. Seveda rastline niso čisto brez muh. Pri vseh opisih je posebno poudarjena prepustna prst, da ne bi bilo preveč moče, hkrati pa se tudi poleti tla ne smejo ne pregeti, ne presušiti. Tudi ko gomoljčke v jeseni morda presajamo, jih ne smemo presušiti.

Naš navadni pasji zob je menda tudi zdravilen. Kako se ga uporablja in kakšne bolezni preganja, pa v meni dosegljivi literaturi ni bilo povedano. Če nič drugega, dobro de pogled na zanimivo oblikovane rožnate cvetove, ki nam kimajo v pozdrav, ko se v sončnih aprilskih dneh sprehodimo po bližnjih gozdovih.

Literatura:

1. Martinčič, A., in ostali (1999): Mala flora Slovenije, DZS Ljubljana, str. 654
2. Lippert, W. (1987): Alpsko cvetje, CZ Ljubljana, str. 112
3. Šilić, Č. (1977): Šumske zeljaste biljke, Svjetlost, Sarajevo str., 169
4. Royal Horticultural Society (1997): Vrtnarska enciklopédija rastlin in cvetlic, Slovenska knjiga Ljubljana, str. 541

Marija Prelec

je tisto srečno občutje, da smo prišli gor. Da smo zmogli, da nas ni zadržalo vse polno ovir in nam ni vzelo korajže. Prelepi vrh iz sanj je zdaj tukaj. Na njem smo, zares.

A treba se je bilo vrniti v dolino. Z lažjimi nahrbtniki smo se korak za korakom spuščali navzdol. Vrh je ostajal tam zgoraj v svoji prelepi samotni višavi. Pa vendar nas je vso pot tudi spremjal. Naselil se je v naših mislih s svojimi skalami, tratami, cvetlicami, ruševjem, modrino neba in širokimi, zanimivimi razgledi. Z vsem je sel z nami.

Prišli smo v dolino in v večernem mraku prispeли vsak v svoj dom. Tu se je začel zadnji počitek izleta. Počitek, ki še traja. Minila je vsa žeja, lakota, utrujenost. Znoj smo si oprhal in žulji so se pozdravili. Ostala pa je podoba vse dolge poti na vrh, vsa lepoti, vsi užitki, vsa sreča tega izleta. Pripovedovali smo drugim, neštetokrat. Kadar je le kdo hotel poslušati. Kako smo lezli gor, kako smo bili na vrhu, kako smo se vračali. Vse je se vedno tu. Ne mine. Zob časa mu ne more nič. Kar traja, traja. Kar se je lepega zgodilo, ostane in kadar hočemo, se spomnimo tistega neba in sonca in trat in hrupavih trdih skal. Če le hočemo.

Marija Prelec

Verovškova 50

SI - 1000 LJUBLJANA

hidroinženiring d.o.o.

**Organizacija za projektiranje in izvedbo
inženiringa, hidrotehničnih objektov,
čistilnih naprav in drugih nizkih gradenj**

Slovenčeva 95

1000 LJUBLJANA

tel.: (01) 560 37 00

(01) 560 37 20

fax: (01) 568 45 02

Cylindropuntia leptocaulis: Redkokje lahko občudujemo tako razraslo opuncijo, tukaj pa se je okrasila še z bleščečimi plodovi (foto J. Slatner).

Vsek košček vrta je do potankosti načrtovan. Ker so rastline zasajene dovolj narazen, lahko zasijejo v vsem svojem sijaju (foto J. Slatner).